

Anton Ingolič

(5. 1. 1907–11. 3. 1992)

Petinosemdeset let razgibane-ga življenja, šestdeset let nepretrganega, plodnega pisateljevanja s številom izdanih knjig, ki se umešča nekje med tadva podatka, to je tisti okvir zemeljske zgodbe in usode, ki ju poznamo pod imenom Anton Ingolič.

Smrt sleherne javne osebnosti, in takšna osebnost je Ingolič bil v polnem pomenu besede, pomeni skoraj nekakšno dolžnostno prilož-

nost, da o pokojniku in njegovem delu izrečemo ali zapišemo sumarično oceno, kajti šele s smrtjo je krog resnično in dokončno sklenjen.

Toda Ingolič se izmika takšnemu pristopu: že sama njegova biografija je tako polna dogajanj in dogodkov, vsakršnih pretresov in nenadnih obratov, da je najpametneje, če jo skušamo spoznati prav iz pisateljevih spominskih spisov; pisateljska bera pa je tako obsežna in raznolika, da imajo najbrž samo najboljši poznavalci zanesljiv pregled nad njo. Nekaj pa vendar lahko zapišemo brez strahu, da bi nas podrobnejša analiza pisateljevega dela demantirala: v šestdesetih letih svojega pisateljevanja je Ingolič z različnih zornih kotov upodobil vse stopnje in postaje našega nacionalnega, socialnega in družbenega življenja, v vsaki svoji knjigi z veliko zavzetostjo za temo, ki si jo je izbral, iz zmerom z nedvoumno naklonjenostjo do »ponižanih in razžaljenih«, ki so bili njegovi priljubljeni junaki, pa naj gre za lukarje ali za gimnazijko, za izseljence ali za pohorske drvarje: Ingolič je pognal iz tiste posebne prsti slovenskega realizma, ki ga lahko imenujemo kritični ali socialni, in iz tiste pisateljske opredelitve, ki je zmerom upoštevala, v poudarjeni ali zastrti obliki, tudi namembnost pisanja, ki naj bi bilo vedoma osveščujoče, zavezano pravičnosti in uperjeno proti krivicam, ki jih je v slehernem obdobju ne glede na družbene in politične razmere več kot dovolj, na izbiro tudi za sleherni pisateljski okus, zlasti če gre za nadarjenega pripovedovalca, kot je v vseh svojih knjigah Anton Ingolič. Za takšno vrsto pisanja obstajajo seveda ugodne okoliščine, ko se pisatelj ujame z reformatorskimi ali revolucionarnimi tendencami časa ali pa se v odnosu do njega znajde v oporečniški vlogi. Ingolič je bil oboje, protestnik v svoji prvi fazi, sograditelj v prvih povojnih letih. Vendar je treba ob tem takoj pripisati, da je bil v enem in drugem položaju predvsem pripovednik, zato sprejemljiv in privlačen tudi za tiste bralce, ki tendenco v literaturi odklanjajo, ki zavračajo celo literaturo samo, če iz nje pogleda kakršnakoli opazna namembnost, še posebej, če je politična, socialna ali ideološka. Ingolič je tudi na teh ravneh odkrival in tudi odkril predvsem konfliktna razmerja med ljudmi in se ob tem pripovedovalsko razživel do tiste mere, ko je realnost sveta in življenja dobivala fantazijsko dražljive razsežnosti. Zato ni nikakršno naključje, da je imel zmerom veliko bralcev, da je bil ne

glede na literarni okus časa zmerom med najbolj brani. Držal se je temeljnega načela, ki velja za vsako dobro knjigo, še zlasti za daljše tekste: da moraš biti predvsem zanimiv.

Nobena skrivnost ni, da mu prevladujoča slovenska literarna kritika v zadnjih treh desetletjih, se pravi v drugi polovici Ingoličevega pisateljavanja, ni bila posebno naklonjena, saj je bila njena pozornost dosledno usmerjena v nove generacije, ki so postavljale in uveljavljale tudi nove kánone pisanja, torej nove, pogosto zelo selektivne vrednostne kriterije, pa naj je šlo za jezik, ideje ali sporočilnost. Marsikateri pisatelj starejše generacije se je ob zmagovitem vdoru novega zamajal v svoji estetski trdnosti, dvajsetletni molk Cirila Kosmača še zdaj ni pojasnjen in dovolj je znamenj, da je bil med mnogimi razlogi zanj tudi strah pred »novim«, strah ali vsaj nelagodnost ob misli na morebitno obsojenost na obrobje. Tudi Ivanu Potrču se je zgodilo nekaj podobnega, Miško Kranjec je dolgo taval in ko je kazalo, da je za vselej izgubljen za nesentimentalno oko kritike, je tudi največje nasprotnike prisilil k spoštovanju s svojimi odličnimi Strici, ki so tako prvinska knjiga, da se ob njej mora umakniti v ozadje vsa kriterialna kritiška aparatúra.

Ingolič ni poznal takih nihanj (vsaj na zunaj jih ni bilo opaziti), še manj pa, da bi svojo morebitno ustvarjalno krizo razkrival z dolgim molkom, ki bi pričal o slabosti, negotovosti. V večni dilemi med **kaj** in **kako** se je odločal za prvo: bil je neprekskljiv mojster v uvajanju novih tem, ki so bile ob izidu knjige praviloma novost, včasih že kar dnevna aktualnost, kot bi jo pobral iz časopisnih stolpcev: Deček z dvema imenom, Kje ste, Lamutovi?, Mladost na stopnicah, Pretrgana naveza, Gimnazijka, Onduo, moj črni fant in druge do zadnje objave v februarški številki Sodobnosti, ko je z novelo **Videnje slepe baronice – in resničnost** segel po zapleteni problematiki današnje denacionalizacije pri nas, s katero se na ravni zakonodaje že več kot eno leto s tako pičlim uspehom ubada slovenski parlament.

Če za koga, velja za Ingoliča maksima: Bodi, kar si, in ne poskušaj biti kaj drugega. Bil je pripovedovalec in rad je pripovedoval, k dobremu pripovedovanju pa sodi zanimivost. Zato privlačnega toka fabule ni zastiral ne s stilom ne z jezikom, ki bi bila vrednoti zase, ampak je novim in novim ali še »neizrabljenim«² temam dajal literarno podobo, ki se je sproti spreminjala v pričevanje tako bližnje preteklosti kot časa, ki je še ves naš sedanji in so njegove konture še močno zabrisane z vsakršno našo subjektivnostjo, z našo individualno izkušnjo, ki jo še živimo.

Velika plejada naših pripovednikov realistov, Bevk, Prežih, Kranjec, Kosmač, se je že umaknila v literarno zgodovino, zdaj se jim je pridružil še Ingolič, zadnji predstavnik tradicije, vse bolj izjema v zelo razgibani polifoniji slovenske povojne proze, ki je bistveno drugačna od tiste, ki je, kot Ingoličeva, temeljila na estetskih in idejnih izkušnjah slovenskega realizma med obema svetovnimi vojnama.

Ingolič je bil po smrti Danila Lokarja in umiku Josipa Vidmarja že dolgo najstarejši sodelavec Sodobnosti, hkrati pa, med njenimi rednimi sodelavci, eden najbolj zvestih. Komaj nekaj dni pred smrtjo se mi je oglasil po telefonu in mi zaupal, da ima še dve neobjavljeni noveli in da bi mi ju rad prinesel v branje. Celó za sestanek sva se dogovorila – pa je nepreklicno posegla vmes božja dekla.

Ciril Zlobec

Ljubljana, 15. marca 1992